

Dr hab. inż. arch. Jacek Kwiatkowski
Katedra Geografii Miast
i Planowania Przestrzennego
Wydział Geografii i Studiów Regionalnych
Uniwersytet Warszawski

Warszawa 27. 05. 2020

Krakowskie Przedmieście 30
00-927 Warszawa
Tel: +48 22 55 232 44
Fax: +48 22 55 232 37

RECENZJA

Rozprawy doktorskiej
Mgr inż. arch. Joanny Koszewskiej

**pt.: „Dobro wspólne w przestrzeni miasta – analiza porównawcza
w Polsce i we Francji na przykładach wybranych dzielnic
Warszawy i Paryża”**

opracowanej na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej
pod kierunkiem promotora prof. dr hab. inż. arch. Sławomira Gzella oraz
kopromotora prof. Anny Geppert w ramach przewodu doktorskiego
przeprowadzonego wspólnie na podstawie umowy podpisanej
31.08.2016r. z Uniwersytetem Paryż – Sorbona.

Recenzję opracowano na zlecenie Prodziekana do spraw Nauki, Wydziału
Architektury Politechniki Warszawskiej, dr hab. inż. arch. Krystyny
Solarek, prof. uczelni, z dnia 18.02.2020 umowa nr 1010 PSP/ zlecenie:
540010100343

1. Informacje wstępne oraz podstawa opracowania

- Pracę zrealizowano w trybie podwójnego doktoratu „co-tutelle” z podwójną afiliacją: w Polsce na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej pod kierunkiem prof. dr hab. inż. arch. Sławomira Gzella oraz we Francji na La Faculté des Lettres de Sorbonne Université w Paryżu (L'Ecole doctorale de géographie de Paris) pod kierunkiem prof. Anny Geppert.

- Dysertacja powstała w ramach realizacji Stypendium Rządu Francuskiego (Bourse du Gouvernement Français pour la thèse en co-tutelle) Edycja 2016

Podstawą opracowania są następujące dokumenty:

- Ustawa o stopniach i tytułach naukowych oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki, Dz.U. nr 65 poz. 595 z dnia 14 marca 2003 r. z późniejszymi zmianami (tekst jednolity na podstawie Dz.U. z 2014 r.nr 65 poz.1852, Dz.U. z 2015 poz.249., Dz. U. z 2017 r. poz. 1789,)
- Ustawa Prawo o Szkolnictwie Wyższym, Dz. U. z 2018 r. poz. 1668, 2024, 2245. z dnia 20 lipca 2018r
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 3 października 2014 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora z dnia 02.10.2014 Dz.U. 2014 poz. 1383
- Zlecenie prodziekana ds. Nauki, Wydziału Architektury, Politechniki Warszawskiej dr hab. inż. arch. Krystyny Solarek, prof. uczelni, z dnia 18.02.2020, umowa nr 1010 PSP/ zlecenie: 540010100343
- Rozprawa doktorska: mgr inż. arch. Joanny Koszewskiej

2.Charakterystyka przedstawionej dysertacji

Opiniowana praca jest bardzo obszerna, liczy 398 stron tekstu podstawowego oraz konspekt pracy w języku francuskim: *Résumé Substantiel en François* o objętości dodatkowych 108 stron. Łącznie jest to zatem 506 stron.

Dysertacja jest bardzo obficie ilustrowana, gdyż zawiera tylko w części zasadniczej aż 168 ilustracji, 30 tabel oraz 2 aneksy – jedno i pięciostronicowy. Pierwszy aneks to rozwinięcie użytych pojęć i skrótów w

języku polskim (Aneks 1a) oraz w języku francuskim (Aneks 1b). Drugi aneks zawiera schematy przeprowadzonych wywiadów (Aneks 2).

Na pozytywne podkreślenie, zdaniem recenzenta, zasługuje fakt, że zdecydowana większość przedstawionych materiałów ilustracyjnych, zarówno tabel jak i zdjęć, jest autorstwa doktorantki. Tabele są z reguły jej konceptu i autorstwa lub są przetworzone przez nią na potrzeby pracy, według danych pozyskanych na podstawie dostępnych źródeł.

Przedstawiona do oceny dysertacja ma również bardzo rozbudowaną, wręcz imponującą bibliografię. Autorka oparła się w swojej pracy na 108 publikacjach drukowanych, 58 artykułach, 15 aktach prawnych, 6 dysertacjach (magisterskich, inżynierskich, doktorskich oraz innych pracach naukowych), 44 stronach i serwisach internetowych, 12 ekspertyzach i raportach.

Wszystkie powyższe źródła podzielone są tworząc samodzielne spisy na końcu dysertacji (str. 365-388) , które są zestawione w porządku alfabetycznym, jednak bez użycia numerowania pozycji.

Wybór źródeł jest pełny i kompletny, ich dobór i wykorzystanie nie budzą zastrzeżeń.

3. Tematyka badawcza, tytuł, cele i hipotezy badawcze

W pracy podejmowany jest temat przestrzeni jako dobra wspólnego. Sam tytuł pracy *„Dobro wspólne w przestrzeni miasta – analiza porównawcza w Polsce i we Francji na przykładach wybranych dzielnic Warszawy i Paryża”* zapowiada przeprowadzenie w ramach badań analizy porównawczej funkcjonowania wartości dobra wspólnego w polskim i francuskim systemie prawnym planowania przestrzennego. Założeniem pracy – jak pisze to sama autorka (str.22) – jest „poszukiwanie możliwego do zrealizowania rozwiązania systemowego (organizacyjnego), w którym respektowana jest idea dobra wspólnego, a jednocześnie daje się znaleźć kompromis, przy którym wszyscy bez wyjątku uczestnicy – aktorzy – strony procesu urbanistycznego zyskują pewną korzyść” (według zasady win-win).

Autorka sformułowała w ramach dysertacji następujące hipotezy badawcze:

- 1) Dobro wspólne może być zapewnione w przestrzeni miasta w różnym zakresie, w zależności od sposobu zarządzania przestrzenią miejską i aktorów tego działania.
- 2) Porównanie systemów i narzędzi planowania może przyczynić się do ustalenia nowych, bardziej efektywnych rozwiązań w zarządzaniu przestrzenią miejską.

Poszukiwaniu argumentów na rzecz tak postawionych hipotez miały pomóc pytania badawcze na temat: Czym jest pojęcie dobra wspólnego? Jakie mamy narzędzia i instrumenty jako urbaniści dla zapewnienia tych wartości? Czy wreszcie, jakie zmiany w systemach planowania mogą się przyczynić do lepszego uwzględnienia i implementacji idei dobra wspólnego?

4. Konstrukcja pracy, prowadzona narracja i zawartość rozdziałów

Praca, jej część zasadnicza, wykonana jest w języku polskim, a w języku francuskim dołączony jest rozbudowany konspekt pracy (Résumé Substantiel en Français) o objętości 108 stron, zawierający dość szeroki skrót wszystkich rozdziałów. Część polska, czyli część zasadnicza składa się z Wprowadzenia, 6 rozdziałów merytorycznych, Wniosków, Bibliografii, Spisów tabel i ilustracji oraz dwóch aneksów.

Wprowadzenie zawiera zwięzły opis, charakterystycznych dla każdej dysertacji naukowej zagadnień podstawowych, takich jak kontekst i cel badań, zarys metodyki, zakres przestrzenny, czasowy, hipotezy (wstępne) i pytania badawcze.

W rozdziale pierwszym autorka podejmuje temat dobra wspólnego w przestrzeni miasta. Sięga tutaj aż do czasów antycznych do definicji Platona i Arystotelesa. Następnie szeroko opisuje pojęcie dobra wspólnego w myśli chrześcijańskiej. W czasach nowożytnych przedstawia szeroko problem dobra wspólnego w kontekście własności prywatnej poczynając

od społeczeństwa sprawiedliwego Tomasza Morusa, poprzez prezentację kolejnych koncepcji epoki: T. Hobbes'a, J. Locke'a J.J. Rousseau. W drugiej części rozdziału autorka przechodzi do współczesnych klasyfikacji poszczególnych koncepcji wyróżniając 3 główne nurty dla pojęcia dobra wspólnego: nurt filozoficzno-teologiczny, nurt materialistyczny społeczno-ekologiczny oraz nurt ekonomiczno-instytucjonalny, przypisując każdemu z nich teorie swoich najwybitniejszych przedstawicieli. Na zakończenie rozdziału zaprezentowane zostały podstawowe definicje przyjęte w pracy.

Przechodząc do rozdziału drugiego znajdujemy tam powiązania pojęcia dobra wspólnego we współczesnym systemie klasyfikacji nurtów myśli, zazębiania się interpretacji tego pojęcia na pograniczach różnych dziedzin i dyscyplin naukowych. Autorka określiła tu również metody swoich badań, wskazała formułę badań terenowych i określiła konkretne jednostki obszarowe dwóch głównych studiów przypadku, o wielkości około 100 ha (warszawskie Powiśle i ZAC PRG w Paryżu), a następnie dodatkowe studia uzupełniające na przykładach o wielkości około 5 ha na terenie Paryża i Warszawy (Jazdów i Grands Voisins). W drugiej części rozdziału doktorantka przedstawiła przegląd współczesnych inicjatyw i projektów badawczych na temat pojęcia dobra wspólnego realizowanych w Polsce i we Francji. W rozdziale drugim pojawia się również tabelaryczne przedstawienie wszystkich przeprowadzonych w ramach badań wywiadów z urzędnikami, liderami lokalnymi, projektantami i wykonawcami grantów poświęconych dobru wspólnemu w Polsce i we Francji. Rozdział drugi kończy autorka uszczegółowieniem hipotez badawczych zamieszczonych przez oceniającego w rozdziale 3 niniejszej recenzji.

Rozdział trzeci przybliży pojęcie dobra wspólnego w kontekście urbanistyki w Polsce. Autorka przywołuje tu podstawowe zapisy systemu planowania przestrzennego w Polsce na wszystkich poziomach, ze szczególnym jednak uwzględnieniem szczebla lokalnego (sygnalizując proponowane zmiany ustawowe z 2019r).

Drugą część rozdziału stanowi szczegółowo opisane podstawowe studium przypadku dla Powiśla jako wybranego obszaru w Warszawie. Zwraca ona

tu uwagę na dychotomię postaw deweloperów prywatnych i podmiotów publicznych operujących na tym samym terenie. Autorka zauważa kontrast, kiedy to wielkie inwestycje dla mieszkańców, takie jak Bulwary Wiślane, czy Centrum Nauki Kopernik towarzyszą osiedlom zamkniętym, wznoszonym na podstawie DWZ, których inwestorzy nie ponoszą nawet części kosztów infrastruktury, z której korzystają.

W rozdziale czwartym autorka przedstawia francuski model urbanistyki operacyjnej pod względem dbałości o dobro wspólne. Doktorantka zauważa, że system francuski zapewnia dużo wyższy poziom spójności terytorialnej co przejawia się we wszystkich głównych instrumentach systemu takich jak, PLU – (*Plan Local d'urbanisme*), czy SCoT (Le Schéma de cohérence territoriale) jak również w samej strefie ZAC (Zone d'Aménagement Concrete – ZAC) czyli Strefie Inwestowania Uzgodnionego. Rolę stabilizatora pełni, nieobecny w polskim systemie prawnym, instrument DIA (deklaracja intencji zbycia – *déclaration d'Intention d'Aliéner*) oraz prawo DPU (prawo pierwokupu komunalnego).

Analogicznie do rozdziału poprzedniego w drugiej części rozdziału czwartego pojawia się szczegółowy opis francuskiego studium przypadku - paryskiej strefy ZAC PRG (Zone d'Aménagement Concerté Paris Seine Rive Gauche).

Rozdział piąty przedstawia uzupełniające, studia przypadku przeprowadzone w Polsce i we Francji, czyli przykład warszawskiego Jazdowa oraz paryskiego Grands Voisins. Autorka eksponuje w obu przykładach zasadniczo różny scenariusz działań aktywistów miejskich na rzecz określonego funkcjonowania przedmiotowego obszaru, w ramach bardziej może dobra grupowego niż dobra wspólnego. Szczególnie jest to widoczne w polskim przypadku. Autorka wskazuje na nieformalne współzarządzanie terenem (Partnerstwo dla Jazdowa) i zgłaszanie wniosków do planu dla obszaru, do którego nie posiada się tytułu prawnego. Ta stosunkowo wąska grupa działaczy zawłaszcza sobie tytuł strony społecznej w negocjacjach z miastem przypisując sobie „prawo do miasta”. Zupełnie inaczej rzecz się przedstawia w Grands Voisins. Tu

lokalni działacze pojawili się na zaproszenie władz miejskich i właścicieli działek. Miasto w ten sposób przejęło inicjatywę odbierając ją ruchom oddolnym poszukującym tu miejsc noclegowych dla migrantów. Tu również w przeciwieństwie do polskiego przykładu, teren jest objęty instrumentami planistycznymi w pełnym zakresie, czyli Lokalnym Planem Urbanistycznym (PLU) jak również znajduje się w Strefie Inwestowania Uzgodnionego ZAC - polski przykład nie posiada planu miejscowego.

W dwóch ostatnich rozdziałach merytorycznych – rozdziale szóstym i wnioskach znajdujemy omówienie badań, szereg wyłonionych konkluzji oraz zamykającą całość pracy, część wnioskową. Autorka wskazuje na przeciwstawne wartości Intensywności zabudowy w stosunku do % zieleni biologicznie czynnej pomiędzy warszawskim Powiślem a paryskim ZAC PRG (niska wartość zieleni biologicznie czynnej 8,31% i wysoka intensywność na poziomie 1,89 w ZAC PRG). Z drugiej jednak strony struktura funkcjonalna paryskiego przykładu jest dużo bardziej zróżnicowana co korzystnie wpływa na dostępność i atrakcyjność tego terenu dla mieszkańców w ocenie przestrzeni jako dobra wspólne.

Podsumowując opisaną powyżej tematykę, czyli konstrukcję pracy, kompletność jej rozdziałów, logikę wywodu naukowego, należy przyznać, że doktorantka bardzo dobrze wywiązała się z tych zadań, pracę tym samym cechuje wysoki stopień uporządkowania. Czytelnik nie ma najmniejszego problemu w znalezieniu żądanych fragmentów dotyczących konkretnego zagadnienia.

5. Ocena merytoryczna pracy - Naukowe wartości dysertacji

Odnosząc się do zawartości merytorycznej pracy należy podkreślić jej aktualność, głęboką potrzebę realizacji i upowszechniania tematów dotyczących wartości dobra wspólnego w kształtowaniu i zarządzaniu przestrzenią miejską.

Dysertacja wnosi 3 główne wartości naukowe. Są to po pierwsze wartość edukacyjna, po drugie wartość dokumentacyjna oraz po trzecie wartość aplikacyjna.

Jeżeli chodzi o wartość edukacyjną to mocną stroną pracy jest bardzo precyzyjnie opisany i zilustrowany na dużej liczbie tabel – diagramów, system planowania przestrzennego w obu krajach. Możemy poznać każdy dosłownie instrument i jego zastosowanie, jest to więc (lub może być) nieoceniona pomoc dydaktyczna na przykład w kształceniu studentów podczas wymiany młodzieży między naszymi krajami.

Praca zawiera również walor dokumentacyjny. Na rzecz tego przekazu przemawiają przeprowadzone studia przypadków na terenie Warszawy i Paryża. Zarówno studia podstawowe (Powiśle i ZAC PRG) jak i studia uzupełniające (Jazdów i Grands Voisins) ukazują w sposób przekrojowy spectrum działań oraz historię aktywności społecznej dla określonego okresu czasu, który już za chwilę stanie się historią.

Wreszcie dostrzec również należy ogromny walor aplikacyjny dysertacji, która może stać się kanwą szerokiej dyskusji, na temat systemów planowania przestrzennego i tematyki dobra wspólnego, na szczeblu środowiska naukowego w obu krajach oraz na poziomie lokalnym (samorządowym), a nawet szerzej, na poziomie regionalnym, czy ponadregionalnym zarządzania przestrzenią.

Jest to również jedna z niewielu w ostatnich latach prac podejmujących tematykę polsko-francuską, w aspekcie porównawczym – pozahistorycznym. Charakter pracy, wnikliwość i obiektywizm autorki, nieukrywana sympatia dla obu obszarów badawczych (w Warszawie i w Paryżu) wszystko to powoduje, że dysertacja wpisuje się jako istotny wkład naszego środowiska naukowego na rzecz zbliżenia obu krajów, społeczeństw i narodów, historycznie przecież zaprzyjaźnionych.

Przechodząc do uwag krytycznych należy zaznaczyć, że doktorantka szukając porównań dla Warszawy na gruncie francuskim była niestety skazana na wybór Paryża. Porównanie takie jednak, ze względu na

głęboką różnicę potencjałów pomiędzy tymi miastami, w niemal każdym obszarze, naznaczone będzie zawsze trudnym do wyeliminowania błędem różnicy skali. (przytoczona w samej pracy różnica wielkości aglomeracji jest jak 3,5 mln M dla Warszawy do 11 mln. M dla Paryża). Przy czym dodać należy, że sam już wybór przykładów do przeprowadzenia studiów przypadku, zdaniem recenzenta, jest prawidłowy i nie budzi zastrzeżeń.

W pracy nieco może zbyt lapidarnie określone zostały słabości *Decyzji o warunkach zabudowy* w polskim systemie planowania przestrzennego. Problem ten zdaniem recenzenta powinien wybrzmieć znacznie mocniej. Przede wszystkim należało mocniej podkreślić jej aspekt antysystemowy. Jako decyzja administracyjna nie musi ona wykazywać zgodności ze studium (SUiKZP) - jedynym polskim dokumentem systemu planowania na szczeblu lokalnym obejmującym obszar całej gminy. Powoduje to ewidentną nieszczelność całego systemu, i zrywa założoną przez ustawodawcę hierarchię zależności pomiędzy dokumentami takimi jak strategia, studium, plan miejscowy. Drugim bardzo ważnym zarzutem skierowanym do funkcjonowania DWZ, który powinien się pojawić, to jej nadmierny permissywizm, mechanizm regulacyjny powiązany z funkcją i gabarytem zabudowy, nie zaś z rolą kompozycyjną tej zabudowy, mechanizm pozbawiony kontekstu krajobrazowego, czy miejskiego. Wreszcie jej jednorazowość, skazująca wyłącznie na archiwizację efektu tysięcy godzin przepracowanych przez setki urbanistów w urzędach miast, którzy, choćby doskonale wywiązywali się ze swoich obowiązków, nie mają możliwości zagospodarować owoców swojej ciężkiej pracy w powszechnej praktyce kazuistycznej służącej całej społeczności i środowisku urbanistycznemu.

Sytuację tę pogłębia obstrukcja i anarchizowanie procedur zatwierdzania planów miejscowych, które często nie mogą być uchwalone przez całe dziesięciolecia, a jeśli już zostaną w końcu uchwalone, coraz częściej nie mają charakteru kreującego wizję projektanta, ale mają charakter zachowawczy, sankcjonujący istniejące status quo. Powoduje to

zniechęcenie samorządowców do samego dokumentu, który nie jest przecież tani.

Na zakończenie oceny merytorycznej podkreślić należy niezwykłą pracowitość doktorantki. Nie wszystko ze zgromadzonych materiałów zostało ostatecznie wyeksponowane, czy w ogóle zamieszczone w tej bardzo obszernej i rozbudowanej dysertacji. Wielkim nieobecnym są chociażby 44 wywiady z polskimi i francuskimi liderami, urzędnikami czy badaczami, których, poza jedynym w całej pracy, dość skromnym zestawieniem tabelarycznym, doktorantka ze względu na objętość tekstu nie przytoczyła (pojawiają się jedynie płynące z nich wnioski). Wywiady te stanowią dla całości wywodu nieocenioną wartość dokumentacyjną i w przypadku publikacji, do której autorkę jako recenzent zachęcam, bezwzględnie powinny się pojawić.

6. Wyniki badań

W wyniku przeprowadzonej analizy porównawczej doktorantka doszła do następujących wniosków

1) Obie postawione hipotezy badawcze zweryfikowane zostały pozytywnie.

2) Francuski model ZAC okazał się modelem wysokiej skuteczności, który w znacznie większym stopniu spełnia założone warunki ochrony dobra wspólnego niż powszechnie stosowane w Polsce narzędzie zastępcze jakim jest DWZ. Jednocześnie z definicji (dobrowolny akces) ZAC jest korzystny dla wszystkich aktorów procesu urbanistycznego.

7. Strona redakcyjna dysertacji – ocena formalnej strony pracy

Na uwagę zasługuje bardzo rzeczowy i precyzyjny język narracji, pobawiony kolokwializmów, czy zwrotów potocznych. Pomimo bardzo dużej objętości tekstu, udaje się doktorantce utrzymać, w ramach całego utworu, jednolite tempo i jednolitość stylistyczną oraz podobną jasność

przekazu, co jak wiemy w perspektywie wielu tygodni, czy miesięcy spędzonych nad pisaniem pracy o tak dużej objętości – nie jest sprawą prostą.

W kwestii przypisów, autorka stosuje w pracy system oxfordzki i wprowadziła w tekście aż 164 przypisy dolne. Są to w dużej mierze uzupełnienia w formie dodatkowych informacji do tekstu głównego.

Cała strona redakcyjna jest bardzo staranna, wszystkie ilustracje zawierają opisy według tego samego klucza, odstępy i cała adjustacja wykonane są bardzo klarownie i sprawnie (w czytaniu pomagają narzucone przez autorkę dodatkowe podziały, gdzie każdy rozdział rozpoczyna własna strona tytułowa). Dodatkowo, pewnego komfortu czytelnikowi pracy w tradycyjnej wersji drukowanej, dodaje zastosowanie papieru satynowego.

Co do drobnych mankamentów, których nie sposób w całości wyeliminować, to wskazać trzeba słabą rozdzielczość niektórych ilustracji oraz nieduży (na poziomie około 5-7%) odsetek zdjęć niedoświetlonych. W pracy możemy znaleźć, dosłownie incydentalnie występujące błędy literowe (4) i jeden błąd gramatyczny wynikający najprawdopodobniej z przeoczenia (przestawiony szyk zdania, zastosowanie niewłaściwych form gramatycznych dla całości zdania).

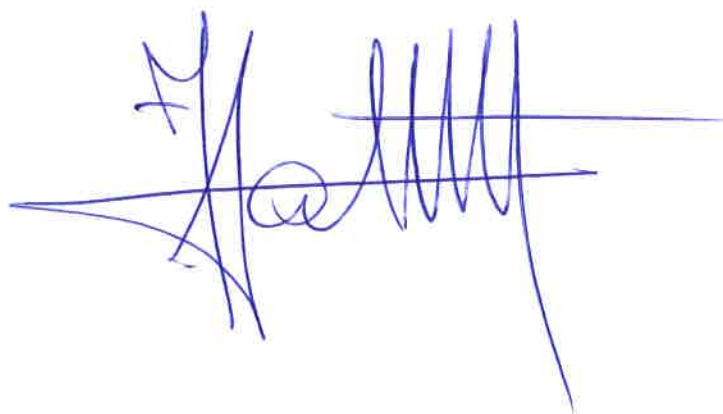
8. Podsumowanie i wnioski końcowe

Podsumowując pragnę podkreślić, że przekazana do recenzji rozprawa prezentuje bardzo wysokie walory naukowe. Praca dowodzi bardzo szerokiej wiedzy i erudycji doktorantki pewnie i płynnie poruszającej się od zagadnień uniwersalnych, w tym teorii filozofii klasycznej po drobiazgową wiedzę na temat systemów planowania przestrzennego w Polsce i we Francji oraz płynących z nich konsekwencji w praktyce. Zdaniem recenzenta przedstawiona praca jednoznacznie potwierdza umiejętność doktorantki prowadzenia samodzielnych badań naukowych.

Jednocześnie, po wnikliwej analizie przedstawionego do recenzji materiału, pragnę przekazać, że rozprawa doktorska Pani mgr inż. arch. Joanny Koszewskiej na temat: „Dobro wspólne w przestrzeni miasta – analiza porównawcza w Polsce i we Francji na przykładach wybranych dzielnic Warszawy i Paryża” napisana pod kierunkiem Prof. dr hab. inż. arch. Sławomira Gzella oraz kopromotora prof. Anny Geppert w ramach przewodu doktorskiego przeprowadzonego wspólnie na podstawie umowy podpisanej 31.08.2016r. z Uniwersytetem Paryż – Sorbona, spełnia wymogi Ustawy o stopniach i tytułach naukowych oraz o stopniach i tytułach w zakresie sztuki, Dz.U. nr 65 poz. 595 z dnia 14 marca 2003 r. z późniejszymi zmianami.

W związku z powyższym stawiam wniosek o przyjęcie rozprawy doktorskiej Pani mgr inż. arch. Joanny Koszewskiej i dopuszczenie jej do publicznej obrony przed Radą Wydziału Architektury Politechniki Warszawskiej.

Dr hab. inż. arch. Jacek Kwiatkowski
Warszawa 27 maja 2020

A handwritten signature in blue ink, consisting of stylized, overlapping loops and lines, positioned below the typed name and date.